

УДК 94(477)(092):323.3:63
DOI: 10.24919/2312-2595.6/48.228497

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100; доцент кафедри мобілізаційної, організаційно-штатної, кадрової роботи та оборонного планування, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів, Україна, індекс 79026 (vilnickiy@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4969-052X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/H-4431-2017>

ScopusID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203399830>

Микола ГЛІБИЩУК

кандидат історичних наук, асистент кафедри всесвітньої історії, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Кафедральна, 2, м. Чернівці, Україна, індекс 58000 (m.hlibischuk@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3829-9736>

Олексій КОМПАНІЄЦЬ

аспірант кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, індекс 18000 (oleksiy.kompaniyets@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6239-3039>

Бібліографічний опис статті: Ільницький, В., & Глібіщук, М., & Компанієць, О. (2021). Селянська проблематика у працях ідеолога і теоретика ОУН Петра Федуня-«Полтави». Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, 6/48, 293–318. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228497>.

© Василь Ільницький, Микола Глібіщук, Олексій Компанієць, 2021

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

СЕЛЯНСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА У ПРАЦЯХ ІДЕОЛОГА І ТЕОРЕТИКА ОУН ПЕТРА ФЕДУНА-«ПОЛТАВИ»¹

Анотація. *Мета статті* – проаналізувати селянську проблематику в ідейно-теоретичній та епістолярній спадщині Петра Федуна-«Полтави». **Методологія дослідження** – принципи науковості, об'єктивності, історизму, методи зовнішньої та внутрішньої критики джерел. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше вивчається бачення П. Федуна стосовно розв'язання селянського питання у майбутній Українській державі. **Висновки.** Проаналізувавши праці Петра Федуна-«Полтави», стверджуємо, що всі вони відзначаються глибиною та широтою порушених питань, окремі навіть не втратили актуальності й досі. Стиль написання, чіткість викладу думок, опрацювання різноманітної літератури (у тім числі й іншомовної) свідчать про високий інтелектуальний рівень автора. Розвиток подій вимагав оперативної реакції на них, через це значна увага приділялася як доопрацюванню програмових засад, так і їхній популяризації, а також спростуванню міфів створених радянською пропагандистською машиною. У працях П. Федун-«Полтава» розглядає питання розробки устрою майбутньої Української держави, доопрацювання програмних засад ОУН, проблему різних соціальних верств суспільства, обґрунтовує свою позицію щодо протистояння у середовищі української політичної еміграції тощо. При розгляді проблем різних соціальних верств питання селянства було одним із центральних у працях Петра Федуна. Дослідник обґрунтовував позицію ОУН щодо селянства, зокрема: форми власності на землю та знаряддя праці, колективізації (методи і форми залучення до колгоспів, наслідки, які це мало для селянства, та опір цій політиці), виборів тощо. «Полтава» вважав селянство фундаментом усього народу, наголошував на його внеску у спротив асиміляційній і денаціоналізаційній політиці окупантам, жертвовність, вірність національним традиціям, наявність здорової моралі і духу.

На думку П. Федуна, економічною основою цього суспільства мала бути суспільна, національно-державна або громадсько-кооперативна власність на знаряддя і засоби виробництва в усіх

¹ Стаття містить результати досліджень, проведених за грантом Національного фонду досліджень України «Аграризм: селяноцентричний феномен Української революції 1917–1921 рр.» (реєстраційний номер 2020.02/0120).

головних галузях народного господарства, а також плановість і суспільний контроль всього народно-господарського життя. Розв'язання земельного питання П. Федун вбачав у формуванні національно-державної власності на землю в майбутній Українській державі, паралельно із індивідуальним або колективним користуванням землею. При цьому в майбутній державі має бути встановлена, на погляд дослідника, парламентська форма правління.

Ключові слова: Петро Федун-«Полтава»; селянство; епістолярій; ідейно-теоретичні праці; український визвольний рух.

Vasyl ILNYTSKYI

PhD hab. (History), Professor, Head of the Department of History of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100; Associate Professor, Department of Mobilization, Personnel and Human Resources Management and Defense Planning, Hetman Petro Sahaidachnyi National Ground Forces Academy, 32, Heroyiv Maydana Str., Lviv, Ukraine, postal code 79026 (vilnickiy@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4969-052X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/H-4431-2017>

ScopusID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203399830>

Mykola HLIBISCHUK

PhD (History), Assistant, Department of World History, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2, Kafedralna Str., Chernivtsi, Ukraine, postal code 58000 (m.hlibischuk@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3829-9736>

Oleksii KOMPANIETS

Postgraduate Student, Department of Archeology and Auxiliary Sciences of History, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 81, Shevchenko Boulevard, Cherkasy, Ukraine, postal code 18000 (oleksiy_kompaniyets@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6239-3039>

To cite this article: Ilnytskyi, V., Hlibischuk, M., & Kompaniets, O. (2021). Selianska problematyka u pratsiakh ideoloha i teoretyka OUN Petra Feduna-«Poltavy» [Peasant problems in the works of the OUN ideologist and theoretist Peter Fedun-"Poltava"]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk*

naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 6/48, 293–318. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228497> [in Ukrainian].

PEASANT PROBLEMS IN THE WORKS OF THE OUN IDEOLOGIST AND THEORETIST PETER FEDUN-"POLTAVA"

Summary. *The purpose of the article* is to analyze the peasant issues in the ideological-theoretical and epistolary heritage of Peter Fedun-"Poltava". **Research methodology** – the principles of science, objectivity, historicism, methods of external and internal criticism of sources. **The scientific novelty** – P. Fedun's vision concerning the solution of the peasant question in the future Ukrainian state is studied for the first time. **Conclusions.** Having analyzed the works of Petro Fedun-"Poltava", we claim that all of them are marked by the depth and breadth of the issues raised, some have not even lost their relevance to this day. The style of writing, the clear presentation of opinions, the processing of various literature (including foreign language) indicate to the author's high intellectual level. Developments required an immediate response to them, therefore much attention was paid to refining the program principles and their popularization as well as refuting the myths created by the Soviet propaganda machine. In his works P. Fedun-"Poltava" wrote about the development of the future Ukrainian state, refinement of the program principles of the OUN, the problem of various social strata, justified its position on the confrontation among the Ukrainian political emigration and more. When considering the problems of different social strata, the question of the peasantry was among the central ones in the works of Peter Fedun. The researcher substantiated the OUN's position on the peasantry, in particular: forms of land ownership and tools, collectivization (methods and forms of involvement in collective farms, the consequences for the peasantry and resistance to this policy), elections etc. "Poltava" considered the peasantry to be the foundation of the whole nation, emphasizing its contribution to the assimilation and denationalization policy of the occupiers, sacrifice, loyalty to national traditions, the presence of healthy morals and spirit.

According to P. Fedun, the economic basis of this society was to be public, national-state or social-cooperative ownership of tools

and means of production in all major sectors of the economy, as well as planning and social control of all economic life. P. Fedun saw the solution of the land issue in the formation of national-state ownership of land in the future Ukrainian state, in parallel with individual or collective use of land. At the same time, in the future state, a parliamentary form of government should be established in the future state.

Key words: *Petro Fedun-"Poltava"; peasantry; epistolary; ideological and theoretical works; Ukrainian liberation movement.*

Постановка проблеми. Сучасні дослідження історії українського визвольного руху виходять на якісно новий рівень – від фактологічно-ілюстративних до теоретико-узагальнювальних. У цьому контексті відзначимо появу серйозних монографічних і дисертаційних праць. Особливо наголосимо на важливості й необхідності вивчення творчої спадщини ідеологів і теоретиків українського визвольного руху 1920–1950-х рр. Оскільки ОУН і УПА мали потужну ідеологічну основу, яка сприяла масштабності, ефективності та тривалості боротьби, важливим є її аналіз. Необхідність вивчення зумовлюється й потребою спростування низки міфів, створених ще радянською пропагандистською машиною й активно поширюваних сучасною російською пропагандою. У цьому дослідженні розглянемо бачення розв’язання селянського питання, яке запропонував один із знакових післявоєнних ідеологів та керівників ОУН.

Аналіз досліджень. Перші публікації про Петра Федуну-«Полтаву» почали з’являтися ще в діаспорі (Дмитрів, 1960; В. К. Б., 1962; Козак, 1967). Так, після здобуття Україною незалежності була опублікована низка біографічних нарисів, авторами, яких стали І. Гулик (Гулик, 1992), Г. Дичковська (Дичковська, 1995), М. Зеленчук (Зеленчук, 1992), А. Турчин (Турчин, 1998), В. Чуй (Чуй, 1996). Важливим джерелом до історії вивчення постаті «Постави» є спогади рідних, друзів та побратимів по боротьбі Василя Галаси-«Орлана» (Галаса, 2005), Галини Голояд-«Марти Гай» (Гай, 1992, 1997), Марії Савчин-«Марічки» (Штендера & Потічний, 1995), Ярослава Рошковича (Рошкович, 2003) та ін.

Інформація про референта пропаганди Проводу ОУН Петра Федуну-«Полтаву» міститься в узагальнювальних працях із історії українського визвольного руху авторства А. Кентія (Кентій,

1999), Ю. Киричука (Киричука, 2003), І. Патриляка (Патриляк, 2012), А. Русначенка (Русначенко, 2002). Окремі біографічні нариси підготували М. Романюк (Романюк, 2009), В. Марчук (Марчук, 2006), О. Панченко (Панченко, 2002), П. Содоль (Содоль, 1994).

Обставини загибелі та місце поховання П. Федуна вивчали М. Зеленчук (Зеленчук, 1992, 1993), Д. Веденєєв і Г. Биструхін (Веденєєв & Биструхін, 2006), О. Іщук (Іщук, 2008). Аналізу ідейно-теоретичної спадщини Петра Федуна-«Полтави» присвячені праці В. Марчука (Марчук, 2004а, 2004б, 2008), В. Мороза (Мороз, 2002), М. Нагірняка (Нагірняк, 2001), М. Романюка (Федун, 2008, с. 3–28; 2013), О. Стасюк (Стасюк, 2006а, 2006б).

Перша збірка праць П. Федуна-«Полтави» (14 статей) побачила світ у Мюнхені (1959) (Полтава, 1959). Окремо виділимо публікацію двотомника теоретичних праць (т. 1) та епістолярної спадщини (т. 2) П. Федуна, ґрунтовно підготовлений відомим львівським істориком Михайлом Романюком (Федун, 2008, 2013). Проте бачення П. Федуна стосовно розв'язання селянського питання окремо не вивчалось.

Мета статті – проаналізувати селянську проблематику в ідейно-теоретичній та епістолярній спадщині Петра Федуна-«Полтави».

Виклад основного матеріалу. Петро Федун народився 23 лютого 1919 р. в с. Шнирів, тепер – Бродівського району Львівської області в селянській сім'ї Миколи та Парасковії. 1931 р. після закінчення народної школи в рідному селі вступив на навчання до Бродівської державної гімназії ім. Юзефа Коженювського з польською мовою викладання (заклад спеціалізувався на поглибленому вивченні класичних мов) (1931–1939). Саме тут під впливом старших друзів у молодого гімназиста сформувався національно-патріотичний світогляд, тут він і отримав перший військовий досвід (передбачала програма підготовки гімназистів). У 1937 р. після здачі матури в гімназії Петро продовжив навчання в ліцеї. Улітку 1939 р., здобувши середню освіту, вступив на медичний факультет Львівського університету ім. Я. Казимира, який після приходу більшовиків було реорганізовано у Львівський державний медичний інститут із двома факультетами – лікувальним і фармацевтичним. Восени 1940 р. Петро Федун потрапив під хвилю примусової мобілізації до лав Червоної армії, що, можливо, вря-

тувало його від масових арештів, що тоді прокотилися західно-українськими землями. Влітку 1941 р. потрапив у полон. Після звільнення, у жовтні 1941 р., почав працювати референтом Українського допомогового комітету (УДК) у Бродях (10.1941–04.1942). Із відновленням німецькою окупаційною адміністрацією медичних курсів (офіційна назва – Державні медико-природничі курси у Львові), П. Федун вирішив продовжити здобувати медичну освіту (05.1942–03.1944). Ще в 1930-х рр. він став членом ОУН, пройшовши шлях від Юнацтва до основної Організації. Тривалий шлях у підпіллі Петра Федун зумовив використання ним величезної кількості псевдонімів: «П. Полтава», «Петро Полтава», «П.П.», «Волянський», «П. Волянський», «Вол.», «Зенон», «П.М. Полтава», «П. Савчук», «П.М. Савчук», «Север», «75», «81», «99», «101», «123», «126», «143», «173», «175», «1000», «311-С», «811-С», «ММ», «Р-1197», «Р-17», «Р-35», «С-12» та ін. При цьому вони використовувалися не лише на різних підпільних посадах, але й як літературні псевдоніми, якими він підписував свої праці. Позитивно вплинули на формування молодого патріота розмови з провідним ідеологом ОУН Юліаном Василянцем, який проживав у 1942 р. в Бродях. Того ж року Петро вступив до української молодіжної націоналістичної організації «Союз українського студентства» (Романюк, 2009, с. 9–10, 12, 17; Веденєєв & Биструхін, 2006, с. 132; Содоль, 1994, с. 128).

Упродовж 1942 р. – березня 1944 р. Петро Федун працював у Крайовому проводі Юнацтва ОУН ЗУЗ (паралельно у 1943–1944 рр. був редактором журналу «Юнак»), відтак у референтурі пропаганди Крайового проводу ОУН ЗУЗ (1944). Від листопада 1944 р. до весни 1945 р. – у референтурах політичного вишколу Проводу ОУН. У 1944–1946 рр. – начальник політвиховного відділу КВШ УПА-Захід. Після розформування референтури політичного вишколу Проводу ОУН П. Федун було призначено референтом пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН (весна 1945 р. – 07.1945 р.), водночас за посадою був співробітником референтури пропаганди Проводу ОУН (1945). Після серйозних кадрових втрат, яких зазнала референтура пропаганди Проводу ОУН, П. Федун було призначено референтом пропаганди у цей Провід та керівником Головного осередку пропаганди та інформації при Проводі ОУН в Україні (1946–1951). Тоді ж він виконував обов'язки

начальника політвиховного відділу Головного військового штабу (далі – ГВШ) УПА (1946–1949) та керівника Бюро інформації УГВР (1948–1951). Дослідник постаті П. Федун Михайло Романюк пише, що попри поширену думку введення П. Федун до складу Проводу ОУН в Україні в 1948 р., ймовірно, цей факт міг трапитися раніше (1946–1947). У 1950 р. «Полтава» став членом УГВР, 15 липня 1950 р. – заступником Головного Командира УПА, а у 1951 р. – заступником Голови Генерального Секретаріату УГВР. Перебуваючи в підпіллі, отримав звання старшого булавного (1.10.1944 р.), хорунжого-виховника (15.04.1945 р.), поручника-виховника (30.06.1945 р.), сотника-виховника (22.01.1946 р.), майора (25.07.1950 р.), полковника УПА (20.10.1951 р.). За значний вклад у національно-визвольну боротьбу Петра Федун відзначено найвищими нагородами – Срібним Хрестом заслуги (22.11.1947 р.), Золотим Хрестом заслуги (1.11.1950 р.), Золотим Хрестом бойової заслуги I-го кл. посмертно (15.06.1952 р.), медаллю «За боротьбу в особливо важких умовах». Загинув П. Федун під час облави у криївці 23 грудня 1951 р. біля с. Новошини Жидачівського району Львівської області (Веденєєв & Биструхін, 2006, с. 138–139; Романюк, 2009, с. 29; Содоль, 1994, с. 128).

За роки підпільної роботи Петро Федун працював редактором періодичних видань «Ідея і чин» (1946–1947), «Самостійність» (1946–1948), «Бюро інформації Української Головної Визвольної Ради (УГВР)» (1948–1951), «Дискусійна трибуна» (1948–1950), «Осередок пропаганди та інформації при Проводі Організації Українських Націоналістів (ОУН)» та став автором понад тридцяти праць. Твори Петра Федун використовувалися й у щоденній практиці – створювалися спеціальні конспекти для вишколу членів ОУН. Наприклад, у 1948 р. крайовий осередок пропаганди Карпатського краю ОУН підготував і видав чотири частини «Збірника вишкільних матеріалів I ступеня», до яких включив конспекти праць підпільних публіцистів (Содоль, 1994, с. 46; Романюк, 2009, с. 36, 67).

Високий інтелектуальний розвиток, здобута належна освіта, глибокий патріотизм заклали в молодого Петра міцний ідейно-теоретичний світогляд. Зокрема, у своєму дослідженні Михайло Романюк наводить цікаву цитату-характеристику одного із побратимів Петра Федун: «Він дуже уважливо читав Липинського, а

Донцова не любив. Стиль і спосіб викладу Донцова був для Петра чужий. Петро послуговувався у своїх писаннях радше конкретними фактами, логічно пов'язаними, його виклад був сухий, за пунктами. Чи то під впливом нової дійсності, чи в наслідок зустрічей з підсоветською молоддю в армії, Петро твердо заступав думку, що розв'язка соціального питання є дуже важливим фактором у нашій визвольній боротьбі, що знання національної економіки є необхідним знаряддям нашого підпільного публіциста, що уживання символів, наприклад, "Крути" стосовно нового підсоветського покоління є мало доцільним, бо воно такого роду символів не розуміє і не сприймає» (Романюк, 2009, с. 18–19; В. К. Б., 1962, с. 33–34). Із цієї розлогої цитати бачимо, що ще на початку своєї теоретичної праці П. Федун вважав особливо важливим розв'язання соціального питання.

Праці П. Федуну відзначаються глибиною аналізу, прогнозуванням розвитку подій як у СРСР, так і на світовій арені. До речі, для такої творчої праці у нього були далеко не найкращі умови – щоденна психофізична напруга боротьби, організаційні обов'язки, які необхідно було виконувати, складність доступу до джерел інформації тощо. Попри це, при написанні статей П. Федун використовував закордонні та радянські друковані видання (пресу, наукову, пропагандистську літературу), радіопередачі, звітну документацію ОУН і УПА тощо. Саме тому він постійно стежив за виходом нової літератури, висловлюваннями у пресі керівників та ідеологів СРСР, яких широко цитував (критикував на підставі їхніх висловів). У листі від 9 червня 1945 р. П. Федун-«Полтава» просив у О. Андрусейка-«Аркадія» замовити із Львова всю найновішу періодичну і неперіодичну радянську літературу, економічну географію СРСР, економічну географію капіталістичних країн, збірник з сільськогосподарських законів тощо, а також переслати статут земельної громади (ІЦДАВОУ, ф. 3836, оп. 1, спр. 67, арк. 58; Федун, 2013, с. 28–29).

Безпосередньо очолюючи референтуру пропаганди Проводу ОУН, Головний осередок пропаганди та інформації при Проводі ОУН в Україні (1946–1951), політвиховний відділ ГВШ УПА (1946–1949) і Бюро інформації УГВР (1948–1951), Петро Федун визначав зміст, напрями і масштаби пропагандистської роботи (Романюк, 2009, с. 36; Содоль, 1994, с. 128). У своїх працях П. Фе-

дун-«Полтава» розглядає питання розробки устрою майбутньої Української держави, доопрацювання програмних засад ОУН, проблему різних соціальних верств суспільства, обґрунтовує свою позицію щодо протистояння у середовищі української політичної еміграції тощо. При розгляді проблем різних соціальних верств питання селянства перебуває у центрі його авторської уваги. Основними складовими праць є питання власності на землю та знаряддя праці, колективізація (методи і форми залучення до колгоспів, наслідки, які це мало для селянства, та опір цій політиці), вибори тощо. Питання селянства знайшли відображення у працях «Безличність, брехунство, бандитизм», «Колоніальна господарська політика большевицьких імперіалістів в Україні», «Основна мета нашої боротьби та шляхи до неї», «Наша основна мета та революція в СССР як один з шляхів до неї», «Хто такі бандерівці та за що вони борються», «Кілька завваг щодо того, якими повинні бути радіопередачі "Голосу Америки" для Советського Союзу», «Принцип приватної трудової власності на землю в Програмі ОУН» та ін.

Відзначимо також листівки авторства П. Федун: «Звернення збройного підпілля ОУН до селян Західної України, Буковини та Закарпаття про методи протидії колективізації» (травень 1950 р.), «Пам'ятка Для українців із східних областей» (травень 1950 р.), «Українські селяни, робітники, інтелігенціє!» (вересень 1949 р.), «Колгоспники Східної і Західної України!» (квітень 1950 р.) та ін. Обговорювалися питання селянства на сторінках друкованих видань, у кореспонденції, під час вишкільних заходів, програм, які готувалися на основі праць П. Федун.

Усі підпільні праці глибокого теоретичного змісту, в яких порушувалися особливо важливі питання, перед виходом у світ проходили обговорення у вузькому середовищі. Із цією метою серед іншого навіть було започатковано «Дискусійну трибуну» – видання в кількох примірниках матеріалів для внутрішнього використання.

Петро Федун уважав українське селянство життєвою основою всього українського народу – «кормителем нації та невичерпним резервуар біологічних, моральних та інтелектуальних сил народу». Акцентував він увагу й на надзвичайному внеску селян-

ства в спротив асиміляційній та денаціоналізаційній політиці окупантів, готовність до боротьби, жертвовність, вірність національним традиціям, наявність здорової моралі та духу (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 245–245зв.; Федун, 2008, с. 593). Саме тому він стверджував, що під час своєї боротьби ОУН пріоритетом ставитиме передовсім добробут селян і всього українського народу, завжди спиратиметься на прагнення і «практику передових кіл українського селянства і, з другого боку, – на передові здобутки других народів в цій ділянці» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 245зв.; Федун, 2008, с. 594).

У складних умовах боротьби першочергового осмислення потребувало аграрне питання в Україні, розв'язання якого П. Федун вбачав не лише в соціально-економічному, але й, на його думку, в політичному плані (повинні враховуватися такою ж мірою, як і соціально-економічні). Ігнорування в програмі ОУН основних прагнень селянства означало б втрату їхньої довіри, а тому прирівнювалося б до чергової національної катастрофи (як приклад наводиться досвід 1917–1920 рр.) (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 243; Федун, 2008, с. 589). Відтак він чітко виступав за індивідуальні господарства, вважаючи їх цілком здоровою і конструктивною формою. Водночас наголошував на боротьбі за побудову безкласового суспільства: «...суспільство, що в ньому не існуватиме поділу на визискувачів та визискуваних, не існуватиме експлуатації людини людиною; таке суспільство, що було б вільне від усіх тих соціальних і економічних лих, що є властиві сьогоднішньому капіталізмові та большевизмові. ... суспільство без поміщиків та без великих землевласників взагалі, суспільство без капіталістів, суспільство без упривілейованих політично і економічно паразитів типу сьогоднішніх большевицьких вельмож – суспільство працюючих, побудоване на засаді економічної і соціальної рівності та максимальної справедливості».

На думку П. Федуну, економічною основою цього суспільства мала бути суспільна, національно-державна або громадсько-кооперативна власність на знаряддя і засоби виробництва в усіх головних галузях народного господарства, а також плановість і суспільний контроль всього народно-господарського життя. Розглядаючи проблему державного ладу, наголошує, що політичною

основою такого безкласового суспільства мав стати демократичний, «республікансько-парламентарний державний лад» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 244; Федун, 2008, с. 590).

Значне місце у праці «Принцип приватної трудової власності на землю в програмі ОУН» відводиться спростуванню твердження про нібито прагнення відновити капіталістичні відносин у сільському господарстві. Зокрема, він чітко відзначав: ОУН виступає проти повернення великої земельної власності, проти відносин, при яких існувала б експлуатація однієї, біднішої частини селянства з боку іншої, заможнішої, проти таких відносин, при яких розвиток на селі проходив би стихійно, без контролю усім суспільством. При цьому твердо наголошував на знищенні більшовицької колгоспної системи в організації сільського господарства, але проти капіталізму, за право приватної власності на землю в рамках трудових господарств (розуміючи під цим господарства, які спираються на власній праці членів родини та не залучають найманої робочої сили), за заборону торгівлі і спекуляції землею і водночас проти відновлення капіталізму в сільському господарстві. Підкреслюючи, що відродження капіталізму на базі приватної власності на землю неможливе, оскільки існуватиме чіткий державний контроль («тверда воля майбутньої незалежної української державної влади боротися за реалізацію ідеї безкласового суспільства»), законом буде встановлена верхня і нижня межа розмірів земельних ділянок, заборона торгівлі та спекуляції землею (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 244–245; Федун, 2008, с. 591).

Розв'язання земельного питання П. Федун вбачав у формуванні національно-державної власності на землю в майбутній Українській державі, паралельно із індивідуальним або колективним користуванням землею. Відстоював він цю думку навіть після офіційного (Конференція ОУН, яка відбулася на українських землях (весна 1950 р.) внесення уточнень і доповнень «До програмних постанов III-го Надзвичайного Великого Збору Організації Українських Націоналістів» (1950), в яких закладався принцип приватної національно-державної власності на землю (тобто, на Третньому НВЗ ОУН (серпень 1943 р.) в майбутній незалежній Українській державі поряд із індивідуальним та колективним (залежно від побажань селян) користування землею). Водночас

П. Федун пояснював необхідність національно-державної та громадсько-кооперативної власності на основні знаряддя й засоби виробництва.

Проаналізувавши статистичні дані (стаття «Безличність, брехунство, бандитизм» (1 червня 1945 р.), П. Федун доводить, що реальної допомоги союзного уряду українському селянству й не було, а фактично поверталось в меншій кількості вивезене (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 70, арк. 221; Федун, 2008, с. 40–41). Обстоюються ці ідеї також у статтях «Основна мета нашої боротьби та шляхи до неї» та «Наша основна мета та революція в СССР як один з шляхів до неї», де вказується, що через нещадне гноблення та експлуатацію українського народу (селян, робітників, інтелігенції) «большевицькими вельможами», «новою гнобительською і експлуататорською клясою, складеною із верховодів комуністичної партії, мвд і мgb, адміністрації, армії» змусила українських націоналістів піднятися на боротьбу за цілковиту соціальну рівність та справжнє безкласове суспільство. У цій статті П. Федун наголошує, що український національно-визвольний рух має також соціально-визвольний характер. Відповідно до програми, прийнятої на III Надзвичайному Великому Зборі ОУН (1943 р.), основною запорукою цього мала стати національно-державна та громадсько-кооперативна власність на основні знаряддя і засоби виробництва в галузі економічній та справжня демократія в політичній галузі. При цьому чітко підкреслювалося, що соціальне визволення українського народу можливе лише після його національно-політичного (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 6, арк. 67; Федун, 2008, с. 272). Такі ж ідеї прозвучали у статті «Наша основна мета та революція в СССР як один з шляхів до неї» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 203зв.-204; Федун, 2008, с. 286).

Свою позицію П. Федун пояснював у листі до членів ОУН за кордоном (серпень 1950 р.), пишучи, що в питаннях власності на знаряддя і засоби виробництва він та інші працівники ГОСПу дотримуються принципів, прийнятих на III Надзвичайному Великому зборі ОУН, за винятком земельного питання, оскільки допускається приватна власність на землю у межах трудових господарств. При цьому визнає, що ця зміна була внесена із політичних мотивів. Адже таке його розв'язання дасть змогу, поперше, заручитися підтримкою усього селянства, підняти його

на боротьбу, по-друге, спростувати більшовицьку пропаганду (стверджувала, що націоналісти проти приватної власності селян на землю, оскільки в програмі говориться тільки про землекористування). Окрім цього, приватна власність, на думку П. Федуна, можлива у ремеслі, дрібній торгівлі, в дрібній промисловості. Однак суспільний/національно-державний або громадсько-кооперативний сектор народного господарства повинен переважати над приватно-власницьким. Лише за таких умов народне господарство зможе затримати суспільно-національний та плановий характер, в іншому разі – воно швидко перетвориться на капіталістичне господарство, що розвивається стихійно, з усіма суспільними й економічними його негативами (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 398, т. 14, арк. 103–105; Федун, 2013, с. 174). Принципи національно-державної і громадсько-кооперативної власності в дрібній промисловості і торгівлі, приватної власності селян на землю в межах трудових господарств, реальної демократії в галузі державного устрою закладалися також у статті «Кілька завваг щодо того, якими повинні бути радіопередачі "Голосу Америки" для Советського Союзу» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 87, арк. 119; Федун, 2008, с. 540–541).

У своїй найбільш тиражованій праці «Хто такі бандерівці та за що вони борються» П. Федун проводить чітке роз'яснення засад революційної боротьби: українські націоналісти виступали за суспільну власність на знаряддя і засоби виробництва, проти колгоспів (вони – знаряддя нещадної експлуатації селянства большевицькою правлячою клікою). Наскрізна думка – в незалежній Українській державі із формою землекористування має визначатися селянство. Водночас автор вважав за необхідне наголосити на соціальному походженні учасників визвольного руху – більшість націоналістів були вихідцями із малоземельних і безземельних селян, наймитами, середняками, робітниками, студентами, учнями середніх шкіл, інженерами, лікарями, юристами, учителями (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 14, арк. 347зв; Федун, 2008, с. 326).

Обґрунтовував необхідність ліквідації колгоспної системи П. Федун і у статті «Принцип приватної трудової власності на землю в Програмі ОУН». Наголошуючи, що двадцятирічна практика існування колгоспної системи доводить, що вона лише вдосконалюється у формах визиску селян-колгоспників, про якісь

позитивні зрушення підстав говорити немає, оскільки сільське господарство в СРСР продовжує зберігати чисто екстенсивний характер, практичні здобутки нівелюються масштабами докладених зусиль. Саме тому український селянин переважно хоче повернутися до індивідуального способу господарювання та правового розв'язання питання власності на землю (чи буде земля у приватній власності, чи лише у користуванні, бо юридично залишиться національно-державною власністю) (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 242; Федун, 2008, с. 586–587).

При обґрунтуванні доцільності введення до програми принципу приватної власності селян на землю в межах системи індивідуальних трудових господарств у майбутній незалежній Українській державі П. Федун насамперед виходив із прагнень українських селян (таке прагнення «при відповідній політиці державної влади ні в якій мірі не скеровується проти ідеї суспільної рівності і справедливості, що присвічує нашій визвольній боротьбі»), посилався на історичний досвід інших країн та й СРСР, необхідність мобілізувати якнайширші верстви українського суспільства (попри індустріальний розвиток в Україні, ріст міст, на значний чисельний приріст робітничого класу та інтелігенції, українська нація «далі залишається переважно селянською нацією, селянство все ще далі становить більше 60 % українського народу») (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 243; Федун, 2008, с. 588–589).

Окремим напрямом статей П. Федун є показ справжньої політики більшовиків. Яскраво, із історичним екскурсом у статті «Колоніальна господарська політика большевицьких імперіялістів в Україні» пояснюється справжня мета колективізації – «товарне зерно для вивозу його за кордон на закуп там основних машин для важкої промисловості, розбудову якої саме розпочато в першій п'ятирічці» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 3, арк. 331–332; Федун, 2008, с. 43–44). Значне місце у цій статті відведено чіткій характеристиці сталінської колгоспної системи як засобу визиску селянства. Головними аргументами цього є примусовий характер залучення до колгоспів, нещадна експлуатація колгоспників, терор для примусового виконання поставлених сільськогосподарських завдань, організовані МТС як державні підприємства, позбавлення усіх колгоспників засобів виробництва, грабіжницьке вилучення у селян товарного зерна, розширення посівних площ і підвище-

ння врожайності (порівняно зі станом до 1928 р.) у рамках п'ятирічних планів нічого селянам не давало, бо усе забирала сталінська кліка, а тому на матеріальному стані селян ніяк не позначилося (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 3, арк. 372; Федун, 2008, с. 64). У тій же статті доводився колоніальний характер сталінської політики в Україні, підкреслювалися суперечності між теорією й практикою комунізму особливо в галузі сільського господарства. Експлуататорський характер політики СРСР щодо України проявлявся у високій участі сільського господарства країни в загальносоюзній сільськогосподарській продукції, з одного боку, і низьким життєвим рівнем українських колгоспників – з іншого; нав'язуванні «пшенично-бурячано виробничої програми» сільського господарства, вигідної з позицій загальносоюзних інтересів; ігнорування проблеми інтенсифікації сільського господарства України; спрямування на розбудову сільського господарства України найменше капіталів, а тому його відставання в багатьох відношеннях (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 3, арк. 383–384; Федун, 2008, с. 69).

Однак відсутність постійного живого спілкування зумовлювали непорозуміння, які виникали в поглядах на зміст пропаганди. Окремі публіцисти в еміграції навіть звинувачували П. Федуну-«Полтаву» та О. Дяківа-«Горонового» в марксистських поглядах. Саме тому він був змушений дати чітку відповідь у листі до І. Майстренка (липень 1950 р.): «Грубою помилкою є теж твердити, що "Горновий – це старий марксист". Горновий – провідний член ОУН на українських землях, націоналіст. Ми обидва (він мій особистий друг) щиро сміялися, коли читали у виданнях Вашої партії таку його характеристику. Про себе мені зайво писати – про це говорить увесь цей мій лист» (Мороз, 2011, с. 54).

У вже згадуваному листі Петра Федуну-«Полтави» до членів ОУН за кордоном (серпень 1950 р.) містяться думки про доповнення до програмних положень та акценти у пропагандистській роботі, які виносилися на обговорення ідеологами ОУН, підкреслюючи, що без їхнього широкого обговорення та обміну думками відповідно неможливе реальне порозуміння ОУН (закордонним осередком та осередком на українських землях) та відповідно кристалізація ідейних та політичних позицій (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 398, т. 14, арк. 78–79; Федун, 2013, с. 166). Щоправда,

окремі погляди П. Федуна, про які мовилося вище, викликали дискусії й у середовищі керівників ОУН на західноукраїнських землях. Так, 13 серпня 1947 р. член Проводу ОУН на українських землях Василь Сидор-«Шелест» у листі до П. Федуна писав, що члени ГОСП перестали писати ґрунтовні філософсько-ідеологічні праці, а лише подають щоденну публіцистику (антиімперіалізм, демократія), які не формують світогляд підпільників. Такі праці, на думку В. Сидора, спрямовані «на експорт (зовсім так як і більшовиків: філософія діалектичного матеріалізму, яка постійно спирається у себе в будинку на чистий месіанізм і все, що з ним пов'язане)». При цьому наголошував, що потрібно готувати вишкільні матеріали не лише на основі програми ОУН, але й виділяти філософські підстави та ідеологію українського націоналізму, щоб не віддати результати праці героїв-ідеалістів в руки дрібних людей «драгоманівського» типу. Підкреслював, що підпільники «вихолощені від динамічних почуттів, якісь кирило-мефодіївці ... ясно, що при такому стані у нас все менше буде героїзму і всього, що світле і яскраве, а не заплутане і "тактичне"». Хибним вважав «Шелест» постійний акцент у працях госпівців на темі відносин експлуатованих і експлуататорів («... навколо шлунку і російської працюючої собаки, яку ми хочемо натравити на господаря»). Відкидав В. Сидор і надмірне акцентування на тезах про демократію, безкласове суспільство, у той час, коли ОУН чітко стоїть на засадах націократії (Мороз, 2011, с. 52; ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 87, арк. 189–190; Федун, 2013, с. 64–65).

У листі-відповіді (23 травня 1948 р.) П. Федун наголошує, що у цей час увесь світ переживає певну кризу світоглядних поглядів, оскільки панівні дотепер системи як ідеалізм, так і матеріалізм у «реальному житті зазнали поразки». Звинувачення в «антиімперіалізмі на експорт» відкидалися і вказувалося, що саме в цьому і полягав «український месіанізм». Підкреслювалося й те, що ОУН тримається не на ідеалістичному чи будь-якому іншому світогляді, а на самій традиції боротьби. Демократія для українців вважалася актуальною, а її модель повинен витворити сам український народ. Підкреслив, що складні теоретичні праці не пишуться під замовлення, їх створює саме життя: «Для того, щоб вони писалися, необхідні регулярні зустрічі» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 87, арк. 186–188; ф. 65, спр. С-9112, т. 1, арк. 232–234).

У листі Петра Федуна-«Полтави» до референта пропаганди ОУН на ПЗУЗ Ігоря Мельничука-«Бука» щодо підготовки та проведення протиколгоспної акції (листопад 1947 р.) відзначалося, що на західноукраїнських землях більшовики восени 1947 р. посилили натиск (пропагандистський та силовий), спрямований на об'єднання селян у колгоспи. На основі наявних фактів він припускав, що навесні 1948 р. (або й навіть на зиму 1947–1948 рр.) на цих теренах розпочнеться суцільна колективізація. Саме тому ОУН повинна провести широкомасштабну антиколгоспну пропагандистську акцію. Наголошувалося на необхідності проведення цієї роботи всіма можливими формами (усними та друкованими засобами (статті, листівки, заклики, афіші-карикатури)). При цьому необхідно було пояснювати, що колгоспна система – новітня форма експлуатації та поневолення селян, і, відповідно, такий ситуації необхідно було протистояти. До протиколгоспної роботи мали ретельно підготуватися, у ній мали взяти участь усі націоналістичні кадри, селянству ж давалися конкретні вказівки щодо того, як боротися проти колективізації, поширювати серед селян досвід цієї боротьби, здобутий на окремих теренах, розтиражувати листівки та заклики. На думку автора листа, «селяни мусять бути під час цієї акції засипані нашою протиколгоспною літературою». Усі кадри навіть на низових щаблях повинні були ретельно вивчити третій розділ («Колоніальна політика Сталіна в галузі сільського господарства України») брошури Полтави «Колоніальна господарська політика большевицьких імперіялістів в Україні» (1945), статтю О. Дяківа-«Горнового» «Новий наступ сталінських вельмож на колгоспників (На маргінесі нової постанови про колгосп)» (1946) (ГДА СБУ, ф. 2, спр. 849, арк. 155 (конверт); Федун, 2013, с. 74).

Практична щоденна робота референта пропаганди Карпатського краю ОУН полягала в моніторингу, контролі та інструктажі. Петро Федун як референт пропаганди Карпатського краю ОУН видав інструкцію (ч: 5/45) для авторів дописів до підпільних видань (травень 1945 р.), у якій виокремив головні питання, які слід було готувати у вигляді рефератів з нагоди національних свят, на історичну тематику, політичні або міжнародні теми (використовуючи радіо і пресу), на актуальні теми (сучасне село і становище селянства, сучасне місто та становище інтелігенції,

робітництва (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 10, арк. 186; Федун, 2013, с. 471). Уже після переходу в референтуру Проводу ОУН було видано інструкцію про пропагандистську роботу на найближчий час (20 серпня 1945 р.) крайовим референтам пропаганди, визначалися завдання у пропагандистській роботі, навіть конкретні лозунги для села (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 10, арк. 215–216; Федун, 2013, с. 489–491).

У вже згадуваному листі референта пропаганди Проводу ОУН П. Федун-«Полтава» до референта пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН О. Андрусейка-«Аркадія» (9 червня 1945 р.) окреслював поточні питання із забезпечення функціонування референтури пропаганди на відповідній території. Водночас визначав головні завдання пропагандивної роботи у найближчі місяці: пояснювати особливості міжнародного становища (інформувати про загострення відносин між союзниками); підготувати пропагандивну кампанію проти колективізації (рекомендувалося характеризувати вступ до «земельних громад» як початковий етап вступу до колгоспу; форма взаємодопомоги, яка закладалася у «земельних громадах» у повсякденному житті й так була присутньою у середовищі українського селянства). Антиколгоспний матеріал, який використовувався референтурою пропаганди Дрогобицького окружного проводу (О. Андрусейком-«Аркадієм») П. Федун-«Полтава» просив надіслати на затвердження. Водночас наголошував на необхідності показувати широкому загалу декларативність, популізм сталінських «кредитів на будівництво, придбання худоби і дрібного сільсько-господарського інвентаря», постанов РНК УРСР про заходи по відбудові народного господарства в Західних областях (ЦДАВОУ, ф. 3836, оп. 1, спр. 67, арк. 58–58зв.; Федун, 2013, с. 28–29).

Висновки. Отже, проаналізувавши праці Петра Федун-«Полтави» стверджуємо: всі вони відзначаються глибиною та широтою порушених питань, окремі навіть не втратили актуальності й нині. Стиль написання, чіткість викладу думок, опрацювання різноманітної літератури (у тім числі й іншомовної) свідчать про високий інтелектуальний рівень автора. Розвиток подій вимагав оперативної реакції на них, через що значна увага приділялася як доопрацюванню програмових засад, так і їхній популяризації, а також спростуванню міфів, створених радянською

пропагандистською машиною. У працях П. Федун-«Полтава» розглядає питання розробки устрою майбутньої Української держави, доопрацювання програмних засад ОУН, проблему різних соціальних верств суспільства, обґрунтовує свою позицію щодо протистояння у середовищі української політичної еміграції тощо. При розгляді проблем різних соціальних верств питання селянства було одним із центральних у працях Петра Федуна.

Дослідник обґрунтовував позицію ОУН щодо селянства, зокрема: форми власності на землю та знаряддя праці, колективізації (методи і форми залучення до колгоспів, наслідки, які це мало для селянства та опір цій політиці), виборів тощо. «Полтава» вважав селянство фундаментом усього народу, наголошував на його внеску у спротив асиміляційній та денаціоналізаційній політиці окупантів, жертвовність, вірність національним традиціям, наявність здорової моралі та духу. На думку П. Федуна, економічною основою цього суспільства мала бути суспільна, національно-державна або громадсько-кооперативна власність на знаряддя і засоби виробництва в усіх головних галузях народного господарства, а також плановість і суспільний контроль всього народно-господарського життя. Розв'язання земельного питання П. Федун вбачав у формуванні національно-державної власності на землю у майбутній Українській державі, паралельно з індивідуальним або колективним користуванням землею. При цьому в майбутній державі має бути встановлена, на погляд дослідника, парламентська форма правління.

Джерела та література

- В. К. Б.** (1962). Мій друг П. Полтава. *Український самостійник*, 10 (456), 33–34.
- Веденєєв, Д.** (б.р.). *Федун Петро*. Взято з <http://format.ua/index.php?go=Articles&in=7&id=125>.
- Веденєєв, Д., & Биструхін, Г.** (2006). *«Повстанська розвідка діє точно й відважно...»: Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940–1950-ті роки*. Київ: К.І.С.
- Гай, М.** (1997, 17 травня). Провідник. Спомини про Петра Полтаву. *Голос відродження*.
- Гай, М.** (1992, 28 жовтня). Спомин про Петра Полтаву. *Голос відродження*.

- Галаса, В. (2005). *Наше життя і боротьба: спогади*. Львів: Видавництво «Мс».
- ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України.
- Гулик, І. (1992). Петро Полтава і його концепція української державності. *Державність*, 3, 42–44.
- Дичковська, Г. (1995). Світоглядні концепції Петра Полтави. *Визвольний шлях*, 8, 980–986.
- Дмитрів, М. (1960). Слідами думок П. Полтави. З приводу появи збірника його підпільних писань. *Український самостійник*, 4 (426), 3–10.
- Зеленчук, М. (1992, 7 квітня). Хто був Петро Полтава. *За вільну Україну*.
- Зеленчук, М. (1993). Хто був Петро Полтава? *Літопис нескореної України* (с. 409–411). Львів.
- Ішук, О. (2008). *Розшук органами державної безпеки УРСР керівника Головного осередку пропаганди ОУН(б) Петра Федуну у 1944–1951 рр.* Київ.
- Кентій, А. (1999). *Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946–1956 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України.
- Киричук, Ю. (2003). *Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика*. Львів: Добра справа.
- Козак, І. (1967). Наступальність нашої боротьби (У 15-річчя смерті сл. п. П. Полтави). *Український самостійник*, 01 (507), 5–8.
- Мороз, В. (Упоряд.). (2011). *Літопис Української Повстанської Армії. Нова серія. Т. 17: Осип Дяків-«Горновий». Документи і матеріали*. Київ; Торонто: [б.в.].
- Марчук, В. (2004а). «Принцип приватної трудової власності на землю в програмі ОУН» – маловідома брошура Петра Федун (Полтави). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*, 4, 298–303. Острог: Національний університет «Острозька академія».
- Марчук, В. (2008). Діяльність Петра Федун-«Полтави» в пропагандистському апараті українського визвольного руху в 1940-х – 1950-х роках. *Український визвольний рух*, 12, 117–133.
- Марчук, В. (2006). Петро Федун (Полтава): шаблі діяльності в українському підпіллі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*, 6, 291–302. Острог: Національний університет «Острозька академія».
- Марчук, В. (2004б). Студії над маловідомим твором П. Федун (Полтави) «Україна погигає, хто винуватий в цьому?». В А. Чемерис (Ред.), *Ефективність державного управління: збірник наукових праць*

Львівського регіонального інституту державного управління при Президентові України, 5, 134–139. Львів: ЛРІДУ НАДУ.

Мороз, В. (2002). Критика комуністичної системи Петром Полтавою. *Україна ХХІ століття: шлях і мета*: Матеріали науково-теоретичної конференції. (Ч. 1, с. 15–18). Київ.

Нагіряк, М. (2001). Петро Полтава – теоретик українського національно-визвольного руху 40–50-х років ХХ ст. *Наукові зошити історичного ф-ту ЛНУ ім. І. Франка*, 4, 275–284. Львів.

Панченко, О. (2002). Петро Федун-Полтава (1919–1951 рр.). *Проблеми історії та сучасного стану науки Української держави. Т. 1: Історичні дисципліни та українознавство* (с. 107–123). Миколаїв – Одеса.

Патриляк, І. (2012). *«Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.)*. Львів: Часопис.

Полтава, П. (1959). *Збірник підпільних писань*. Мюнхен: В-во «Український Самостійник».

Романюк, М. (2009). *Петро Федун-«Полтава» – провідний ідеолог ОУН та УПА*. Торонто; Львів: Літопис УПА.

Рошкович, Я. (2003, 21 лютого). Спогади про героя. *Голос відродження*.

Русначенко, А. (2002). *Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках*. Київ: Університетське видавництво «Пульсари».

Содоль, П. (1994). *Українська Повстанча Армія, 1943–1949: довідник*. Нью Йорк: Пролог.

Стасюк, О. (2006а). *Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941–1953 рр.)*. Львів: Центр досліджень визвольного руху; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича.

Стасюк, О. (2006б). Ідейно-політична стратегія ОУН (б) повоєнного періоду. *Український визвольний рух*, 8, 253–276.

Турчин, А. (1998). Петро Федун. *Броди і Брідицина: історично-мемуарний збірник*, II, 520–534. Броди.

Федун, Петро – «Полтава». (2008). *Концепція Самостійної України. Т. 1: Твори*. М.В. Романюк (Упоряд.). Львів.

Федун, Петро – «Полтава». (2013). *Концепція Самостійної України. Т. 2: Документи і матеріали*. М.В. Романюк (Упоряд.). Львів.

ЦДАВОУ – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.

Чуй, В. (1996, 4 лютого). Несхибний патріот. До дня народження П. Федуну – «Полтави». *Галицька хроніка*, с. 4.

Штендера, Є., & Потічний, П.Й. (Ред.). (1995). *Літопис Української Повстанської Армії. Т. 28: Марія Савчин («Марічка»). Тисяча доріг (Спогади)*. Торонто – Львів: Видавництво Літопис УПА.

References

- V. K. B. (1962). Mii druh P. Poltava [My friend P. Poltava]. *Ukrainskyi samostiinyk – Ukrainian Independent*, 10 (456), 33–34 [in Ukrainian].
- Viedienieiev, D. (n.d.). *Fedun Petro*. Retrieved from <http://format.ua/index.php?go=Articles&in=7&id=125> [in Ukrainian].
- Viedienieiev, D., & Bystrukhin, H. (2006). «Povstanska rozvidka diie tochno y vidvazhno...»: Dokumentalna spadshchyna pidrozdiliv spetsialnoho pryznachennia Orhanizatsii ukrainskykh natsionalistiv ta Ukrainskoi povstanskoi armii. 1940–1950-ti roky ["Insurgent Intelligence Acts Accurately and Bravely ...": Documentary Legacy of Special Forces of the Organization of Ukrainian Nationalists and the Ukrainian Insurgent Army. 1940s – 1950s]. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Hai, M. (1997, May 17). Providnyk. Spomyny pro Petra Poltavu [Conductor. Memories of Peter Poltava]. *Holos vidrozhennia – The voice of rebirth* [in Ukrainian].
- Hai, M. (1992, October 28). Spomyn pro Petra Poltavu [Memory of Peter Poltava]. *Holos vidrozhennia – The voice of rebirth* [in Ukrainian].
- Halasa, V. (2005). *Nashe zhyttia i borotba: spohady [Our life and struggle: memories]*. Lviv: Vydavnytstvo «Ms» [in Ukrainian].
- HDA SBU – Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine] [in Ukrainian].
- Hulyk, I. (1992). Petro Poltava i yoho kontseptsii ukrainskoi derzhavnosti [Petro Poltava and his concept of Ukrainian statehood]. *Derzhavnist – Statehood*, 3, 42–44 [in Ukrainian].
- Dychkovska, H. (1995). Svitohliadni kontseptsii Petra Poltavy [Worldview concepts of Peter Poltava]. *Vyzvolnyi shliakh – Liberation Way*, 8, 980–986 [in Ukrainian].
- Dmytriv, M. (1960). Slidamy dumok P. Poltavy. Z pryvodu poiavy zbirnyka yoho pidpilnykh pysan [In the footsteps of P. Poltava. About the appearance of a collection of his underground writings]. *Ukrainskyi samostiinyk – Ukrainian Independent*, 4 (426), 3–10 [in Ukrainian].
- Zelenchuk, M. (1992, April 7). Khto buv Petro Poltava [Who was Peter Poltava]. *Za vilnu Ukrainu – For a free Ukraine* [in Ukrainian].
- Zelenchuk, M. (1993). Khto buv Petro Poltava? [Who was Peter Poltava?]. *Litopys neskorenoi Ukrainy – Litopys of unconquered Ukraine* (pp. 409–411). Lviv [in Ukrainian].

- Ishchuk, O.** (2008). *Rozshuk orhanamy derzhavnoi bezpeky URSR kerivnyka Holovnoho oseredku propahandy OUN(b) Petra Feduna u 1944–1951 rr.* [Search by the state security bodies of the Ukrainian SSR for the head of the Main OUN (b) propaganda center Petro Fedun in 1944–1951]. Kyiv [in Ukrainian].
- Kentii, A.** (1999). *Narys borotby OUN–UPA v Ukraini (1946–1956 rr.)* [Essay on the OUN–UPA struggle in Ukraine (1946–1956)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Kyrychuk, Yu.** (2003). *Ukrainskyi natsionalnyi rukh 40–50-kh rokiv XX stolittia: ideolohiia ta praktyka* [Ukrainian national movement of the 40–50s of the XX century: ideology and practice]. Lviv: Dobra sprava [in Ukrainian].
- Kozak, I.** (1967). *Nastupalnist nashoi borotby (U 15-richchia smerty sl. p. P. Poltavu)* [The aggressiveness of our struggle (On the 15th anniversary of the death of Mr. P. Poltava)]. *Ukrainskyi samostiinyk – Ukrainian Independent*, 01 (507), 5–8 [in Ukrainian].
- Moroz, V.** (Comp.). (2011). *Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii. Nova seriia. T. 17: Osyp Diakiv-«Hornovyi». Dokumenty i materialy* [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army. New series. Vol. 17: Osyp Dyakiv-“Horny”. Documents and materials]. Kyiv; Toronto: [b.v.] [in Ukrainian].
- Marchuk, V.** (2004a). «Pryntsyp pryvatnoi trudovoi vlasnosti na zemliu v prohrami OUN» – malovidoma broshura Petra Feduna (Poltavy) [“The principle of private labor ownership of land in the OUN program” – a little-known brochure of Peter Fedun (Poltava)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: Istorychni nauky – Scientific notes of the National University “Ostroh Academy”: Historical Sciences*, 4, 298–303. Ostroh: Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia» [in Ukrainian].
- Marchuk, V.** (2008). *Diialnist Petra Feduna-«Poltavy» v propahandystskomu aparati ukrainskoho vyzvolnoho rukhu v 1940-kh – 1950-kh rokakh* [Activities of Petro Fedun-“Poltava” in the propaganda apparatus of the Ukrainian liberation movement in the 1940s – 1950s]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh – Ukrainian Liberation Movement*, 12, 117–133 [in Ukrainian].
- Marchuk, V.** (2006). *Petro Fedun (Poltava): shchabli diialnosti v ukrainskomu pidpilli* [Petro Fedun (Poltava): stages of activity in the Ukrainian underground]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: Istorychni nauky – Scientific notes of the National University “Ostroh Academy”: Historical Sciences*, 6, 291–302. Ostroh: Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia» [in Ukrainian].

- Marchuk, V.** (2004b). Studii nad malovidomym tvorom P. Feduna (Poltavy) «Ukraina pohybaie, khto vynuvatyi v tsomu?» [Studies on the little-known work of P. Fedun (Poltava) "Ukraine is dying, who is to blame for this?"]. In A. Chemerys (Ed.), *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia: zbirnyk naukovykh prats Lvivskoho rehionalnoho instytutu derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – The effectiveness of public administration: a collection of scientific papers of the Lviv Regional Institute of Public Administration under the President of Ukraine*, 5, 134–139. Lviv: LRIDU NADU [in Ukrainian].
- Moroz, V.** (2002). Krytyka komunistychnoi systemy Petrom Poltavoiu [Criticism of the communist system by Peter Poltava]. *Ukraina XXI stolittia: shliakh i meta: Materialy nauково-teoretychnoi konferentsii – Ukraine of the XXI century: Way and purpose: Proceedings of the scientific-theoretical conference*. (Pt. 1, pp. 15–18). Kyiv [in Ukrainian].
- Nahirniak, M.** (2001). Petro Poltava – teoretyk ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu 40–50-kh rokiv XX st. [Petro Poltava is a theorist of the Ukrainian national liberation movement of the 1940s and 1950s]. *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu LNU imeni Ivana Franka – Scientific notebooks of the historical faculty of LNU named after I. Franko*, 4, 275–284. Lviv [in Ukrainian].
- Panchenko, O.** (2002). Petro Fedun-Poltava (1919–1951 rr.) [Petro Fedun-Poltava (1919–1951)]. *Problemy istorii ta suchasnoho stanu nauky Ukrainskoi derzhavy. T. 1: Istorychni dystsypliny ta ukrainoznavstvo – Problems of history and current state of science of the Ukrainian state. Vol. 1: Historical disciplines and Ukrainian studies* (pp. 107–123). Mykolaiv – Odesa [in Ukrainian].
- Patryliak, I.** (2012). «*Vstan i borys! Slukhai i vir...*»: ukrainske natsionalistychne pidpillia ta povstanskyi rukh (1939–1960 rr.) ["Get up and fight! Listen and believe...": Ukrainian nationalist underground and insurgent movement (1939–1960)]. Lviv: Chasopys [in Ukrainian].
- Poltava, P.** (1959). *Zbirnyk pidpilnykh pysan [Collection of underground writings]*. Miunkhen: V-vo «Ukrainskyi Samostiinyk» [in Ukrainian].
- Romaniuk, M.** (2009). *Petro Fedun-«Poltava» – providnyi ideoloh OUN ta UPA [Petro Fedun-"Poltava" – a leading ideologue of the OUN and UPA]*. Toronto; Lviv: Litopys UPA [in Ukrainian].
- Roshkovych, Ya.** (2003, February 21). Spohady pro heroia [Memories of the hero]. *Holos vidrodzhennia – The voice of rebirth* [in Ukrainian].
- Rusnachenko, A.** (2002). *Narod zburenyi: Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini y natsionalni rukhy oporu v Bilorusii, Lytvi, Latvii, Estonii u 1940–50-kh rokakh [The people are upset: the national liberation movement in Ukraine and the national resistance movements in Bela-*

- rus, Lithuania, Latvia, and Estonia in the 1940s and 1950s*]. Kyiv: Universytetske vydavnytstvo «Pulsary» [in Ukrainian].
- Sodol, P.** (1994). *Ukrainska Povstancha Armiia, 1943–1949: dovidnyk [Ukrainian Insurgent Army, 1943–1949: reference book]*. Niu York: Proloh [in Ukrainian].
- Stasiuk, O.** (2006a). *Vydavnycho-propahandyvna diialnist OUN (1941–1953 rr.) [Publishing and propaganda activities of the OUN (1941–1953)]*. Lviv: Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu; Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha [in Ukrainian].
- Stasiuk, O.** (2006b). Ideino-politychna stratehiia OUN (b) povoiennoho periodu [Ideological and political strategy of the OUN (b) of the postwar period]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh – Ukrainian Liberation Movement*, 8, 253–276 [in Ukrainian].
- Turchyn, A.** (1998). Petro Fedun. *Brody i Bridshchyna: istorychno-memuarnyi zbirnyk – Brody and Bridshchyna: historical-memoir collection*, II, 520–534. Brody [in Ukrainian].
- Fedun, Petro – «Poltava».** (2008). *Kontseptsiiia Samostiinoi Ukrainy. T. 1: Tvory [The concept of Independent Ukraine. Vol. 1: Works]*. M.V. Romaniuk (Comp.). Lviv [in Ukrainian].
- Fedun, Petro – «Poltava».** (2013). *Kontseptsiiia Samostiinoi Ukrainy. T. 2: Dokumenty i materialy [The concept of Independent Ukraine. Vol. 2: Documents and materials]*. M.V. Romaniuk (Comp.). Lviv [in Ukrainian].
- TsDAVOU – Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine] [in Ukrainian].
- Chui, V.** (1996, February 4). Neskhybnyi patriot. Do dnia narodzhennia P. Feduna – «Poltavy» [An infallible patriot. To P. Fedun's – "Poltava" birthday]. *Halytska khronika – Galician chronicle*, p. 4 [in Ukrainian].
- Shtendera, Ye., & Potichnyi, P.I.** (Eds.). (1995). *Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii. Vol. 28: Mariia Savchyn («Marichka»). Tysiacha dorih (Spohady) [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army. Vol. 28: Maria Savchin ("Marichka"). A Thousand Roads (Memories)]*. Toronto – Lviv: Vydavnytstvo Litopys UPA [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.02.2021 р.